

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том X

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1962

10746

57

НЗ4

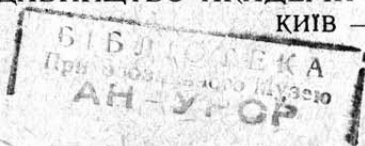
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том X

16726

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1962

Иванова П. С., Шепелев П. В., Ульянов П. В., Гринберг Д. С., Шелепугина В. А., Гидатигенный цистицеркоз сельскохозяйственных животных, в сб.: «Проблемы паразитологии», Труды II научной конференции паразитологов УССР, К., 1956.

Маркевич О. П., Основы паразитологии, К., 1950.

Петров А. М., Глистные инвазии собак и их санитарное и экономическое значение, Сельхозгиз, 1931.

Погребняк Л. П., К вопросу о распространении эхинококкоза среди домашних свиней, в сб.: «Проблемы паразитологии», Труды II научной конференции паразитологов УССР, К., 1956.

Погребняк Л. П., Значение главнейших гельминтозов свиней в экономике животноводства, в сб.: «Проблемы паразитологии», Труды II научной конференции паразитологов УССР, К., 1956.

Скрябин К. И., Шульц Р. С., Гельминтозы крупного рогатого скота и его молодняка, Сельхозгиз, 1937.

Шульц Р. С., Гельминтозы овец и крупного рогатого скота, Сельхозгиз, 1959.

Шепелев Д. С., Экспериментальный гидатигенный цистицеркоз ягнят и козлят, в «Сб. Вологодского молочного института МСХ СССР», вып. IV, Вологда, 1959.

К ИЗУЧЕНИЮ ТОНКОШЕЕГО ЦИСТИЦЕРКА (*CYSTICERCUS TENUICOLLIS*) У СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЖИВОТНЫХ ЗАПАДНЫХ ОБЛАСТЕЙ УССР

Н. Н. Тищенко

Резюме

Исследованиями 1466 туш свиней, 162 туш овец и 440 туш крупного рогатого скота из различных районов Львовской, Волынской, Ровенской, Тернопольской и Станиславской областей установлено большое количество зараженных овец (61,4%) и свиней (26,5%) тонкошеем цистицерком *Cysticercus tenuicollis*. Цистицерки локализуются у овец преимущественно на сальнике (86,5%) и на печени (11%), у свиней — на сальнике (54,3%), на печени (26,7%), на брижейках (52%), внутри печени (27%); цистицерки прикрепляются одновременно к печени и диафрагме (7,2%).

Освещаются вопросы морфологии цистицерков.

ЗООЛОГІЯ

МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ ВИДОВОГО СКЛАДУ ПРИСИСНІВ ТА СТЬОЖКОВИХ ЧЕРВІВ ВОДНОБОЛОТНИХ ПТАХІВ ВЕРХНЬОЇ ТЕЧІЇ ДНІСТРА

М. І. Сергієнко

Загальновідомо, що дикі водноболотні птахи є поширювачами глистних інвазій (Дубініна, 1953; Биховська-Павловська, 1953; Шевцов, 1960). Поширюючи гельмінтози серед свійських птахів, дикі водноболотні птахи завдають шкоди птахівництву. В той же час вони поширюють гельмінтів, які викликають захворювання риб, і таким чином завдають шкоди ставковому рибному господарству. Отже, для ефективного ведення рибного ставкового і птахівницького господарства необхідно враховувати паразитологічну ситуацію місцевості, де розташовані господарства, а в районах західних областей України це ускладнюється ще й тим, що паразитофауна водноболотних птахів недостатньо вивчена, а літературних даних з цього питання дуже мало. М. Ковалевський (1896—1908) подав список деяких паразитів свійських водоплавних птахів, гаршнепа і черні. Н. І. Сребродольська (1960) описала паразитофауну великого веретенника в районах Полісся; Л. Г. Кузьмович (1960) подає відомості про фауну гельмінтів свійської птиці в північно-східній частині Тернопільської області.

Матеріали для повідомлення ми зібрали в період з 9 травня 1960 р. по 15 квітня 1961 р. в селах Розвадів, Рудники, Городище-Королівське, Львівської області. За цей час методом повних гельмінтологічних розтинів було досліджено 65 екземплярів водноболотних птахів, які належать до семи рядів; з них заражені гельмінтами 54 особини, що становить 83% загальної кількості досліджених птахів.

Серед виявлених паразитів найчастіше зустрічались представники класу Trematodes і Cestodes. Найбільш поширеною групою є стьожкові черви, які виявлені у 44 птахів (81,4%), в той час коли присисні були знайдені у 23 птахів (42,5%).

Були визначені такі види присиснів.

Leucochloridiomorpha constantiae Gower. Вісім екземплярів виявлено у фабрицевій сумці чирка-тріскунка. На території України, в районі середнього Дніпра, цей паразит був виявлений у чорної крячки і чирка-тріскунка в передньому відділі кишечника (Смогаржевська, 1956).

Typhlocoelum cucumerinum Rud. Один екземпляр знайдено в легенях і п'ять екземплярів — в трахеї у однієї особини чирка-тріскунка.

Цей вид, як відмічає І. Є. Биховська-Павловська (1949), є патогенним для диких і свійських качок.

Echinochasmus beleocephalus Linst. 30 статевозрілих особин було виявлено в кишечнику молодій білої чаплі.

Echinostoma stantschinskii Semenov. В кишечнику дорослого бекаса знайдено п'ять особин цього виду.

Catantropis sp. 10 черв'їв виявлено в кишечнику молодій лисухи.

Tylodelphys clavata Nordmann. Один екземпляр виявлено в кишечнику звичайного мартина. Метациркарії *T. clavata*, паразитуючи в рибі, викликають катаракту і сліпоту риб.

Diplostomum sp. В кишечнику звичайного мартина було знайдено три особини цього паразита.

Diplostomum commutatum Diesing. Вісім особин знайдено в кишечнику річкового крячка. Слід відзначити, що наші екземпляри мали значно менші розміри, ніж подає К. І. Скрябін (1959); їх середня довжина становить 0,75 мм.

Prosthogonimus ovatus Rud. Цим присиснем заражені звичайний мартин, лисухи, водяна курочка. Всі інвазовані птахи були молодими. Місце локалізації черв'їв — фабрицева сумка при інтенсивності одна-вісім особин у птаха. Необхідно підкреслити, що лише *P. ovatus* виявлений у трьох видів живителів, у той час як всі інші види присисників виявлені в одного виду живителя.

Представники роду *Cotylurus C. erraticus* Rud. і *C. pileatus* Rud. в кількості 9—17 особин були знайдені в кишечнику молодих річкових крячок; в кишечнику двох чорних крячок виявлено два статевозрілих екземпляри *C. cornutus* Rud.

Знайдені шість видів стьожкових черв'їв належать до родини Hymenolepididae і Dilipididae.

Diorchis inflata Rud. 70 екземплярів виявлено в кишечнику молодій лисухи.

Diplopostha laevis Bloch. 25 представників цього виду було знайдено в передньому відділі кишечника чирка-тріскунка. Як відзначає М. Н. Дубиніна (1953), *D. laevis* можуть заражувати свійських качок.

Paricterotania porosa Rud. 35 черв'їв знайдено в кишечнику звичайного мартина.

Anomotaenia stentorea Frolich. 30 екземплярів виявлено в кишечнику бекаса. У цього ж бекаса було шість екземплярів *Aploporaksis filum* Goeze.

Hymenolepis megalops Sreplin. Один екземпляр знайдено

в кишечнику чирка-тріскунка. За описом К. І. Скрябіна (1917), черви цього виду мають довжину 35—54 мм. Наш статевозрілий екземпляр не перевищував 10 мм. З літературних даних відомо, що при інтенсивному ураженні качок цим паразитом спостерігалось значне виснаження птахів (Попов, 1959).

Ми визначили 18 видів гельмінтів. Такі види, як *Typhlocoelum cucumerinum*, *Cotylurus cornutus*, *Prosthogonimus ovatus*, *Hymenolepis megalops*, *Tylodelphys clavata*, при великій інтенсивності інвазії викликають захворювання у свійських птахів (качок, курей, гусей) та сліпоту у риб і тому значно знижують продуктивність ставкових рибних та птахівницьких господарств.

ЛІТЕРАТУРА

Быховская-Павловская И. Е., Изменчивость морфологических признаков и значение ее в систематике сосальщиков семейства Cyclocoelidae, Паразитол. сб. ЗИН АН СССР, II, 1949.

Быховская-Павловская И. Е., Фауна сосальщиков птиц Западной Сибири и ее динамика, Паразитол. сб. ЗИН АН СССР, 15, 1953.

Дубинина М. Н., Ленточные черви птиц, гнездящихся в Западной Сибири, Паразитол. сб. ЗИН АН СССР, 15, 1953.

Дубинина М. Н., Паразитологическое исследование птиц, Изд-во АН СССР, М.—Л., 1955.

Кузьмович Л. Г., До гельмінтофауни домашньої птиці північно-східної частини Тернопільської області, в зб.: «Проблеми паразитології», Труды III научной конференции паразитологов УССР, 1960.

Маркевич А. П., Паразитофауна пресноводных рыб Украинской ССР, Изд-во АН УССР, К., 1951.

Попов З. Г., Глистяні захворювання птиці, Держсільгоспвидав УРСР, 1959.

Скрябин К. И., Паразитические черви домашних птиц. I. Ленточные черви домашних птиц, Архив ветеринарных наук, № 6—8, 1917.

Скрябин К. И., Трематоды животных и человека, в кн.: «Основы трематодологии», т. 2 (1948), т. 12 (1956), т. 13 (1957), т. 16 (1959), т. 18 (1960).

Скрябин К. И., Матевосян Е. М., Ленточные гельминты-гемиколепиды домашних и охотничье-промысловых птиц, Сельхозгиз, 1945.

Смогаржевская Л. А., Сосальщики рыбацких птиц долины р. Днепра, Паразитол. сб. ЗИН АН СССР, 16, 1956.

Сребродольська Н. І., До біології великого веретенника, Зб. робіт аспірантів кафедри природн. наук Львівськ. держ. ун-ту, 1960.

Шевцов А. А., Заскинд Л. И., Гельминты и гельминтозы домашних водоплавающих птиц, Изд-во Харьковск. университета, 1960.

Dubois G., Monographie des Strigeida. Mem. de la Soc. Neuchat. des sci. nat. 6, 1938.

Kowalewski M., Materiały do fauny helmintologicznej pasożytniczej polskiej. II Spraw. Kom. fizyogr. Acad. Um. w Krakowie, t. XXXI, 1896.

Kowalewski M., Spis robaków pasożytnych znalezionych w ptactwie domowym w Dublinach w ciągu lat 1894—1901. Przegląd weterynarski XVII, 1902.

Kowalewski M., Etudes helminthologiques 10-e partie. Contribution a l'etude de deux cestodes d'oiseaux. Bull. de l'Acad. des sci. de Cracovie, V. 47, 1908.

МАТЕРИАЛИ К ИЗУЧЕНИЮ
ВИДОВОГО СОСТАВА СОСАЛЬЩИКОВ И ЛЕНТОЧНЫХ
ЧЕРВЕЙ ВОДНОБОЛОТНЫХ ПТИЦ ВЕРХНЕГО
ТЕЧЕНИЯ ДНЕСТРА

М. И. Сергиенко

Резюме

Исследовано 65 водноболотных птиц, относящихся к семи отрядам. Зараженными паразитическими червями оказалось 54 птицы (83%), из них 44 — ленточными червями, сосальщиками — 23 (42,5%).

Определено 12 видов сосальщиков: *Leucochloridiomorpha constantiae*, *Echinochasmus beleocephalus*, *Echinostoma stantschinskii*, *Cattatropis* sp., *Tylodelphys clavata*, *Diplostomum commutatum*, *Diplostomum* sp., *Cotylurus erraticus*, *C. pileatus*, *C. cornutus*, *Prosthogonimus ovatus*, *Typhlocoelum cucumirinum*; три последних вида вызывают болезни у домашних птиц. Определено шесть видов ленточных червей: *Diorchis inflata*, *Diploposthae laevis*, *Paricterotaenia porosa*, *Anomotaenia stentorea*, *Aploporaksis filum*, *Hymenolepis megalops*; последний вид, паразитируя на домашней птице, вызывает при сильной инвазии тяжелое заболевание птиц.

ЗООЛОГІЯ

ДО ВИВЧЕННЯ ПОШИРЕННЯ І БІОЛОГІЇ
ВУЗЬКОТІЛИХ ЗЛАТОК РОДУ *AGRILUS* CURTIS В УРСР

І. К. Загайкевич

Вузькотілі златки роду *Agrilus* Curt. — небезпечні масові шкідники багатьох деревних і чагарникових рослин. Значення вузькотілих златок зумовлене тим, що з групи стовбурних (вторинних) шкідників вони при певних умовах першими нападають на стовбури і гілки ослаблених, ще життєздатних дерев і чагарників. Проте їх видовий склад, поширення, біологія та шкідливість на Україні були ще не вивчені. Наявні літературні дані застарілі і в багатьох випадках помилкові.

Ми зібрали матеріали про златок роду *Agrilus* і провели ряд спостережень над їх біологією в ряді пунктів Вінницької, Волинської, Закарпатської, Київської, Кримської, Львівської, Ровенської, Станіславської, Херсонської, Хмельницької, Чернівецької областей. Крім цього, ми опрацювали фонди Науково-природознавчого музею АН УРСР і матеріали, які зібрали А. В. Алексеев, С. І. Медведєв, В. М. Лазорко, В. М. Логвиненко, В. М. Ермоленко, В. Г. Долін. Автор висловлює щире подяку всім названим вище особам за надані ними матеріали.

Agrilus hyperici Steuz. (*A. elatus* Mèq., *A. modestulus* Sem.) — златка вузькотіла звиробійна. Виявлена в областях: Вінницькій (Верхівка, кол. Могилівського повіту), Закарпатській (окол. Ужгорода, Берегового, Виноградова), Київській (окол. Києва), Кримській (Алушта, Загірське), Донецькій (Хомутовський степ, Будьоннівського району), Тернопільській (окол. с. Городок, Заліщицького району), Черкаській (Канівський біозаповідник, окол. с. Яблунів, Канівського району). Літ жуків спостерігався з кінця травня до серпня. Личинки розвиваються в стеблах лікарської рослини звиробій звичайний. Зустрічається переважно на сухих і теплих біотопах (ксеротермічні горби, схили з добре збереженою рослинністю).

Agrilus constantini O ben b. (*A. tamarinae* Step.) — златка вузькотіла караганова. Виявлена в областях: Запорізькій (окол. м. Запоріжжя), Кіровоградській (дендропарк «Веселі Боковеньки»),

ЗМІСТ

Палеозоологія

- П. П. Балабай, До фауни цефаласпід Подільської плити 3
 С. І. Пастернак, *Chlamys (Aequipekten) Wiśniowski* — новий вид з верхньокрейдових відкладів 9
 С. П. Коцюбинський, Нові морфологічні ознаки в будові черепашок іноцерамів 12
 В. І. Гаврилишин, Поширення рядозубих пластинчатозябрових в сеноні Галицько-Волинської западини 16

Ботаніка

- К. А. Малиновський, Вологість ґрунту деяких трав'янистих асоціацій субальпійського поясу Карпат 22
 В. Г. Колищук, До характеристики типів ялинових і букових лісів Карпат за вологістю ґрунту 33
 І. В. Вайнагій, Вплив періодичного проморожування на проростання насіння деяких трав'янистих рослин Карпат 45
 Г. Я. Ермаченко, Деякі еколого-біологічні особливості щучника дернистого (*Deschampsia caespitosa* (L.) P. V.) на Чорногорі 55
 В. М. Мельничук, Реліктові місцезнаходження деяких видів листяних мохів у Львівській області 63
 К. О. Улична, Мінливість видів роду *Dicranum* Hedw. 70

Зоологія

- В. І. Здун, Дослідження личинкових форм *Digenea* в молюсках Української РСР і суміжних територій 75
 О. П. Кулаківська, Сезонні зміни у представників родини Caryophyllaeidae (Cestoda) в умовах західних областей УРСР 88
 М. Н. Тищенко, До вивчення тонкошийого цистицерка *Cysticercus tenuicollis* у сільськогосподарських тварин західних областей УРСР 94
 М. І. Сергієнко, Матеріали до вивчення видового складу присиснів та стьожкових черв'яків водноболотних птахів верхньої течії Дністра 97
 І. К. Загайкевич, До вивчення поширення і біології вузькотілих златок роду *Agrilus* Curtis в УРСР 101
 М. І. Черкащенко, Чисельність, добова активність та склад їжі гніздових птахів долини верхньої течії Дністра 112
 М. П. Рудишин, Матеріали до вивчення миші жовтогорлої в західних областях УРСР 122
 Павло Павлович Балабай 128

СОДЕРЖАНИЕ

Палеозоология

- П. П. Балабай, К фауне цефаласпид подольской плиты 3
 С. И. Пастернак, *Chlamys (Aequipekten) Wiśniowski* — новый вид из верхнемеловых отложений 11
 С. П. Коцюбинский, Новые морфологические признаки в строении раковин иноцерамов 15
 В. И. Гаврылишин, Распространение рядозубых пластинчатозяберных в сеноне Галицко-Волинской впадины 20

Ботаника

- К. А. Малиновский, Влажность почв некоторых травянистых ассоциаций субальпийского пояса Карпат 32
 В. Г. Колищук, К характеристике типов еловых и буковых лесов Карпат по влажности почвы 44
 И. В. Вайнагий, Влияние периодического промораживания на прорастание семян некоторых травянистых растений Карпат 53
 Г. Я. Ермаченко, Некоторые эколого-биологические особенности щучки дернистой (*Deschampsia caespitosa* (L.) P. V.) на Черногоре 62
 В. М. Мельничук, Реликтовые местонахождения некоторых видов листовых мхов во Львовской области 69
 К. О. Улична, Изменчивость видов рода *Dicranum* Hedw. 73

Зоология

- В. И. Здун, Исследование личиночных форм *Digenea* в моллюсках Украинской ССР и смежных территорий 87
 О. П. Кулаковская, Сезонные изменения у представителей семейства Caryophyllaeidae (Cestoda) в условиях западных областей УССР 93
 Н. Н. Тищенко, К изучению тонкошеего цистицерка (*Cysticercus tenuicollis*) у сельскохозяйственных животных западных областей УССР 96
 М. И. Сергиенко, Материалы к изучению видового состава сосальщиков и ленточных червей водноболотных птиц верхнего течения Днестра 100
 И. К. Загайкевич, К изучению распространения и биологии узкотелых златок рода *Agrilus* Curt. в УССР 111
 Н. И. Черкащенко, Численность, суточная активность и состав пищи гнездящихся птиц долины верхнего течения Днестра 120
 М. П. Рудишин, Материалы к изучению мыши желтогорлой в западных областях УССР 127
 Павел Павлович Балабай 128